

در نشست چهارسوق اندیشه سیاسی مطرح شد؛

سنت و تجدد مسئله اصلی علامه نایینی بود

استاد دانشگاه الزهرا(س) در نشست اندیشه سیاسی میرزای نایینی که در خانه مشروطه اصفهان برگزار شد، گفت: بررسی کتاب «آستانه تجدد» از داوود فیرحی نشان می دهد نسبت سنت و تجدد مسئله اصلی علامه نایینی بوده است.

به گزارش خبرنگار گروه دانشگاه ایسکانیوز، چهارمین جلسه از نشست های چهارسوق اندیشه سیاسی عصر سه شنبه ۲۴ تیر ماه ۱۳۹۹ در خانه مشروطه اصفهان برگزار شد. در این نشست بتول یوسفی دکترای علوم سیاسی و استاد دانشگاه الزهرا به بررسی اندیشه سیاسی میرزای نایینی در کتاب آستانه تجدد پرداخت.

آستانه تجدد کتابی است به قلم داوود فیرحی استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران که در شرح کتاب تنبیه الامه و تنزیه المله علامه نایینی و در سال ۱۳۹۵ به نگارش درآمده است.

یوسفی در ابتدا داوود فیرحی را از اولین حوزویانی دانست که وارد دانشگاه و تحصیلات آکادمیک علوم سیاسی شدند و گفت: فیرحی در سال ۱۳۶۶ همزمان با مطالعه علوم دینی، وارد رشته علوم سیاسی دانشگاه تهران شد و تا مقطع دکتری هم ادامه تحصیل داد.

وی در توصیف نگرش فکری و سیاسی فیرحی گفت: در کنار تحصیلات حوزوی و آکادمیک، فیرحی به تاریخ اندیشه هم توجه دارد و از اولین کسانی است که تفکر فقه های شیعه را از منظر اندیشه سیاسی بازنگری می کند. به لحاظ شخصیتی هم انسان متواضع و خوش برخوردی است و زیست عالمانه ای دارد.

یوسفی با بیان این که توجه فیرحی به اندیشه سبب غفلت او از عرصه سیاست نشده است، افزود: ایشان از ابتدا عضو مجمع روحانیت بود و در تعاملات سیاسی کشور حضور داشت تا جایی که می توان گفت یکی از رهبران فکری جریان چپ سیاسی کشور به حساب می آید.

وی درباره دلیل توجه فیرحی به علامه نایینی و نوشتن کتاب آستانه تجدد گفت: ایشان توجهی جدی به دنیای تجدد و روشنفکران دینی ایرانی مانند عبدالکریم سروش و محمد مجتهد شبستری دارد و همچنین معتقد است میراثی عظیم در فقه شیعه وجود دارد. هدف فیرحی بهره گیری از این دو سرمایه (سنت و تجدد) برای ساخت آینده است. رد پای این تفکر در آثار مکتوب ایشان مانند کتاب های قدرت و دانش، دین و دولت، حکمرانی، تاریخ اندیشه و سخنانش دیده می شود.

استاد دانشگاه الزهرا (س) با اشاره به این که فیرحی معتقد است؛ مسئله سنت و تجدد هنوز حل نشده است، گفت: کلید واژه ایشان این است که چگونه بین سنت و تجدد پل بسازیم؟ پلی که با فرهنگ و اقتضائات تاریخی کشور متناسب باشد چرا که بسیاری از بحران های فکری و هویتی کشور به دلیل نبود چنین پلی است. ورود ایشان به کتاب تنبیه امه علامه نایینی با چنین دغدغه ای همراه بود.

وی در بخش دوم سخنانش به معرفی رویکرد فکری-سیاسی علامه نایینی پرداخت و گفت: عرفان، خرد و سیاست در تفکر نایینی همزمان وجود دارد. ایشان فعالیت های جدی سیاسی و اجتماعی همراه بزرگانی مانند میرزای شیرازی و آخوند خراسانی داشته اند.

یوسفی درباره علامه نایینی و میرزای شیرازی افزود: نایینی از افراد موثر در جریان تنباکو و تصمیمات میرزای شیرازی است. رسول جعفریان در مقدمه کتاب تاریخ دخانیه می‌گوید: میرزای شیرازی و گروهی از شاگردان ایشان در سامرا جلساتی هفتگی داشته و با مطالعه جراید از شرایط اجتماعی زمان خود آگاه می‌شدند. این افراد در مناسبات سیاسی-اجتماعی زمان خودشان بسیار موثر بودند.

وی با بیان این که همراهی با میرزای شیرازی و سپس آخوند خراسانی، مبارزه با استعمار انگلیس در تجزیه عثمانی و تحمیل ملک فیصل به عراق از دیگر اقدامات سیاسی نایینی بوده است، گفت: پس از فوت میرزای شیرازی، نایینی به نجف می‌رود و یکی از افراد موثر حوزه آخوند خراسانی می‌شود. آخوند خراسانی هم شخصیتی عرفانی، سیاسی و عقلی دارند.

این دکترای علوم سیاسی با اشاره به این که مسئله سنت و تجدد برای اولین بار در دوران مشروطه مطرح شد، ادامه داد: علامه در کتاب تنبیه الامه می‌خواهد مسئله سنت و تجدد را حل کند. علامه نایینی یک اصولی‌محرز، فعال سیاسی و متوجه عالم مدرن است. از این جهت است که فیرحی مسئله خودش و علامه نایینی را یک چیز می‌بیند.

وی در ادامه به کتاب تنبیه الامه و تنزیه المله به عنوان کتابی برای تبیین جایگاه مشروطیت اشاره کرد و گفت: این کتاب در سال ۱۳۲۷ قمری نوشته شده است. ۱۳۲۷ قمری یک سال پس از استبداد صغیر و اوج مباحث فکری مشروطه است به طوری که بیشتر مکتوبات گردآوری شده در کتاب رسائل مشروطه زرگری نژاد در این سال نوشته شده‌اند. شیخ فضل الله هم در همین سال اعدام می‌شود.

یوسفی درباره نسبت علمای اسلام و مشروطه گفت: برخی مانند حاج آقا نورالله اصفهانی مشروطه را عین اسلام دانستند، برخی دیگر مانند شیخ فضل الله معتقد بودند مشروطه مخالف اسلام است و گروه سوم مانند علامه نایینی مشروطه و اسلام را متلازم می‌دیدند.

وی با تصریح بر این که مخاطب کتاب تنبیه الامه، عامه مردم نیستند، گفت: ادبیات علامه در این کتاب کاملاً تخصصی است و برای کسی قابل فهم است که فقه و اصول بداند.

استاد دانشگاه الزهرا به بیان فراز و فرودهای کتاب تنبیه الامه پرداخت و گفت: پس از شهادت شیخ فضل الله، وقتی که فریادهای شیخ درباره انحراف مشروطیت به گوش علما رسید، علامه نسخه‌های تنبیه الامه را جمع‌آوری کردند.

وی ادامه داد: تنبیه الامه تا سال ۱۳۳۴ مسکوت شد تا این که آیت الله طالقانی آن را تجدید چاپ کردند. دلیل پرداختن طالقانی به تنبیه الامه هم دغدغه داشتن در مورد مسئله نسبت سنت و تجدد است. در اوایل انقلاب دلیل به دلیل پررنگ شدن نگاه شیخ فضل الله دوباره این کتاب مسکوت می‌شود تا دهه ۸۰ که انتشارات بوستان کتاب و ورعی آن را تجدید چاپ می‌کنند و نهایتاً هم سال ۹۵ کتاب آستانه تجدد فیرحی منتشر می‌شود.

این دکترای علوم سیاسی در توضیح کتاب آستانه تجدد گفت: اصل کتاب تنبیه الامه حدود ۸۰ صفحه است اما آستانه تجدد حدود ۶۰۰ صفحه است چرا که بخش اعظم کتاب تفسیرها و تشریح‌های فیرحی به تنبیه الامه است. به همین دلیل در لایه مباحث کتاب می‌توان اندیشه فیرحی را دید.

وی افزود: فیرحی در مقدمه می‌گوید که این کتاب و این نویسنده در صدر نوگرایی مذهبی سیاسی شیعه قرار دارند و دو ویژگی مهم برای

کتاب ذکر می‌کند؛ نخست ادبیات تخصصی کتاب و دیگر این که نایینی را از جمله اندیشمندان پل ساز می‌داند که به سنت و تجدد توجه دارد.

یوسفی با بیان این که ضرورت حکومت، اقسام آن، آزادی و مساوات از جمله سرفصل‌های تنبیه‌الامه هستند، گفت: استبداد و ولایت فقیه از مهم‌ترین سرفصل‌های این کتاب به شمار می‌آیند که نایینی با رویکردی توحیدی به بررسی آن‌ها می‌پردازد.

وی در توضیح توحید و شرک از منظر نایینی افزود: استبداد یکی از مراتب شرک است. به عبارت دیگر، نایینی مسئله مبارزه با استبداد را از یک مسئله سیاسی وارد اصول اعتقادات می‌کند، مانند کاری که امام خمینی انجام دادند. تا جایی که می‌گوید؛ نه تنها حاکم ظالم، مشرک است بلکه کسانی هم که تن به این حکومت‌ها بدهند، مشرک‌اند.

استاد دانشگاه الزهرا با اشاره به این که نایینی معتقد است؛ اگر به توحید اعتقاد دارید، باید با حکومت مستبد بجنگید گفت: استبداد به دو نوع سیاسی و دینی تقسیم می‌شود. استبداد سیاسی، استبداد حاکمان است و استبداد دینی در مورد عالمانی است که جاده صاف کن حاکمان مستبد هستند.

وی افزود: فیرحی می‌گوید پشت هر استبدادی، علمایی فاسد هستند و تنها راه اصلاح سیاست، اصلاح علماست. آزادی و توحید ملازم هم هستند و آزادی یعنی در بند دیگری نباشید. حاکم مستبد به مردم، معصوم و خدا ظلم می‌کند.

این دکترای علوم سیاسی با بیان این که نایینی بر مشروطه به جهت قانون‌مداری تاکید دارد، گفت: قرار نیست حکومت از دست شاه گرفته شود و به عده‌ای دیگر سپرده شود. به همین دلیل مجلس اصل مشروطه نیست، بلکه ضمانت است

وی درباره نسبت نایینی و شیخ فضل‌الله گفت: هر دو به یک نکته توجه کرده‌اند اما به دلیل نبود گفتگو میان علما در آن دوران صدای یکدیگر را نشنیدند. رویکردی که نایینی برای حکومت مطرح می‌کند همان چیزی است که شیخ فضل‌الله در تهران و در میان مشروطه خواهان آن را جستجو می‌کند.

انتهای پیام/